

Krzysztof Szpara

Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie
Katedra Turystyki i Rekreacji

Wykorzystanie turystycznej bazy noclegowej w Bieszczadach Wysokich

Wstęp

Do ważniejszych ośrodków letniskowo-turystycznych funkcjonujących w Bieszczadach w okresie międzywojennym należały Sianki. W. Krygowski (1939) podkreśla jednak słabe zagospodarowanie turystyczne tej grupy górskiej. Zwraca przy tym uwagę szczególnie na niedostatek szlaków turystycznych i schronisk górskich.

Góry te były postrzegane jako niskie, niezbyt rozległe i przeludnione. Nie były też dobrze opisane w przewodnikach turystycznych. Dlatego też Bieszczady przed II wojną światową nie cieszyły się dużym zainteresowaniem turystów (Burghardt 1997). Do 1939 r. pozostawały w cieniu innych grup górskich – Tatr i Pienin na zachodzie czy Czarnohory na wschodzie (Zarzycki 1999).

Powojenna baza noclegowa w Bieszczadach Wysokich powstawała znacznie później niż w innych częściach Polski i Karpat. Miały na to wpływ tragiczne wydarzenia po II wojnie światowej (walki z UPA i wysiedlenia). Ich kulminacyjnym punktem była akcja „Wisła” w 1947 r. Bieszczady stały się bardziej przystępne dla

osadników i turystów dopiero po powojennej korekcie granicy polsko-radzieckiej w 1951 r. Wszystkie te wydarzenia przyczyniły się do tego, że masowy ruch turystyczny w Bieszczadach można było zaobserwować dopiero po 1952 r. (Zarzycki 1999). Dla turystów polskich pozostały one pewnym symbolem – substytutem utraconej w wyniku II wojny światowej Huculszczyzny.

Utworzenie w latach 60. XX w. Zbiornika Solińskiego było ważnym impulsem w powojennym rozwoju turystyki w Bieszczadach. Wybudowanie górskich obwodnic umożliwiło lepszą penetrację terenu i docieranie do wielu odległych zakątków. Bieszczady były odwiedzane przez coraz liczniejsze rzesze turystów.

W opracowaniu wykorzystano dane statystyczne z roku 1985 i 2000 oraz informacje uzupełniające z roku 2002 i 2004. Dostępne w oficjalnej statystyce dane z lat 2003-2005 są niepełne i nieporównywalne (np. publikowane według powiatów). Badania przeprowadzono według gmin, gdyż były to najbardziej dokładne jednostki, dla których można było uzyskać dane statystyczne.

Uzyskanie pełnych i wiarygodnych danych statystycznych dotyczących stanu i wykorzystania bazy noclegowej sprawia wiele trudności. Oficjalna statystyka nie obejmuje pokoi gościnnych i gospodarstw agroturystycznych. Dane na ich temat uzyskiwane w Ośrodkach Doradztwa Rolniczego lub w Stowarzyszeniu Agroturystycznym „Galicyjskie Gospodarstwa Gościnne – Bieszczady” są niepełne (przynależność do Stowarzyszenia jest dobrowolna). Zwykle ich liczba bywa zaniżona o kilkadziesiąt procent. Gminne bazy danych również pozostawiają wiele do życzenia, choć ciąży na nich obowiązek prowadzenia ewidencji tzw. „innych obiektów”.

Od 2003 r. sprawozdanie o wykorzystaniu turystycznego obiektu noclegowego zbiorowego zakwaterowania (tzw. KT-1) jest wypełniane raz w miesiącu, a nie jak do tej pory – cztery razy w roku. Ten dodatkowy obowiązek jest nagminnie zaniebdywany przez gestorów. Wyrazem tego jest coraz mniejszy zwrot wypełnionych druków. Niektórzy kwaterodawcy twierdzą wręcz, że nie meldują swych gości i tym samym nie mają dokładnych danych na temat udzielonych noclegów.

Według Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Rzeszowie brak danych był bezpośrednim powodem zmiany sposobu ich prezentacji – zrezygnowano z ich przedstawiania według gmin i dostępne są informacje tylko dla powiatów.

Zakres przestrzenny badań

Badania obejmują Bieszczady Wysokie, które rozciągają się pomiędzy Przełęczą Łupkowską (640 m n.p.m.) oraz dolinami Osławicy i Osławy na zachodzie, a Przełęczą Użocką (852 m n.p.m.) oraz źródłami Sanu na wschodzie.

Niniejszą analizę wykonano dla ośmiu gmin. Trzy z nich (Baligród, Lutowiska i Cisna) położone są w całości na terenie Bieszczadów Wysokich, a jedna (Solina) w większości (poza jedną wsią). Ostatnie cztery gminy (Czarna, Komańcza, Zagórz i Lesko) znajdują się na pograniczu Bieszczadów Wysokich i innych jednostek fizycznogeograficznych.

W południowej części badanego obszaru utworzono Bieszczadzki Park Narodowy. Jego otulinę stanowią Ciśniańsko-Wetliński Park Krajobrazowy i Park Krajobrazowy Doliny Sanu.

Turystyczna baza noclegowa w Bieszczadach Wysokich

Na terenie Bieszczadów Wysokich w 1985 r. istniało 51 ogólnie dostępnych obiektów noclegowych. Przygotowano w nich dla gości 5381 miejsc noclegowych (w tym 1009 całorocznych) – najwięcej w gminie Solina (53,1%) oraz w gminie Lutowiska (16,9%). Miejsca noclegowe wynajmowane przez cały rok stanowiły 18,8% ogółu.

W 2000 r. notowano już 112 obiektów noclegowych. Oferowano w nich 6489 miejsc noclegowych (w tym 3868 całorocznych). W ówczesnej statystyce wyodrębniono również kwatery agroturystyczne. Pod względem liczby obiektów dominowała gmina Solina (33,9%). Najwięcej miejsc noclegowych oferowano w gminie Solina (41,1%), a także w gminie Cisna (17,9%) i w gminie Lutowiska (13,2%). Całoroczne miejsca noclegowe stanowiły już prawie 60% ogółu.

W latach 1996-2000 powstało ok. 60% wszystkich istniejących w 2003 r. w Bieszczadach Wysokich pokoi gościnnych i kwater agroturystycznych. Zapewne przynajmniej część z nich została wykazana w oficjalnych źródłach statystycznych.

W 2002 r. zanotowano wyraźny spadek (o ok. 30%) liczby obiektów noclegowych w stosunku do roku 2000. Zapewne wpłynął na to fakt, iż od 2002 r. statystyki GUS obejmują wyłącznie turystyczne obiekty noclegowe zbiorowego zakwaterowania. Nie ujmują natomiast pokoi gościnnych i kwater agroturystycznych.

W tym samym okresie wzrosła o 20% liczba miejsc noclegowych, a tylko o 5% liczba miejsc całorocznych. Świadczy to o powstaniu niewielu obiektów, głównie z sezonowymi miejscami noclegowymi. Potwierdza to fakt, że średnia liczba miejsc noclegowych przypadających na jeden obiekt wzrosła o 72% (z 58 w 2000 r. do 100 w 2002 r.). W tym samym okresie średnia liczba miejsc noclegowych w obiektach całorocznych wzrosła o 48% (z 35 do 52).

Średnio w Bieszczadach Wysokich w 2002 r. przypadało 3,9 miejsc noclegowych na km², w tym 2 całoroczne. Na 10 tys. mieszkańców przypadało na badanym obszarze 1782,2 miejsc noclegowych ogółem, w tym 928,8 całorocznych. Przykładowo, na 10 tys. mieszkańców przypadało wówczas w województwie podkarpackim 109,5 miejsc noclegowych, a w skali całego kraju – 155,7.

Nieujęte w oficjalnej statystyce pokoje gościnne i gospodarstwa agroturystyczne stanowią pokaźną część bazy noclegowej Bieszczadów Wysokich. W toku badań przeprowadzonych w latach 2002 i 2003, na terenie 120 wsi zidentyfikowano 284 gospodarstwa rolne udzielające noclegów. Oferowały one prawie 3,5 tys. łóżek. Stanowi to prawie jedną trzecią wszystkich miejsc noclegowych w Bieszczadach.

Obiekty te były zlokalizowane w obrębie 47 wsi. Najwięcej ich znajdowało się w Polańczyku (13%), a także w Wołkowyi, Solinie, Myczkowie i Berezce. Były one

wyraźnie skoncentrowane na obrzeżu zachodniej części Zbiornika Solińskiego (69%), a także – w mniejszym stopniu – we wsiach położonych na północ od Baliogrodu, we wschodniej części Ciśniańsko-Wetlińskiego Parku Krajobrazowego oraz w Parku Krajobrazowym Doliny Sanu (Szpara 2005).

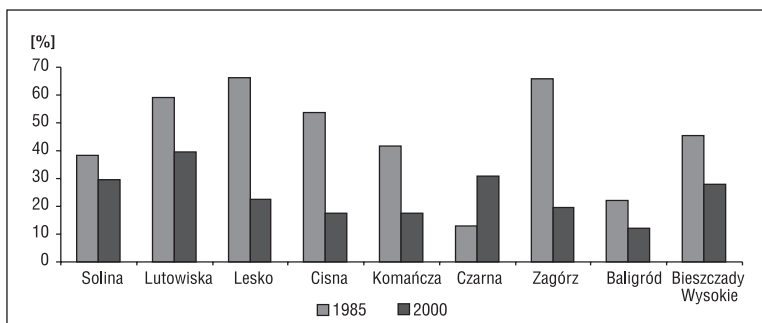
Zwykle w gospodarstwach rolnych w Bieszczadach Wysokich, w których prowadzona jest działalność turystyczna, czeka na gości 6-10 miejsc noclegowych. W żadnym obiekcie nie oferowano mniej niż czterech łóżek, a w jednym z nich nawet trzydzieści. Dodatkowo prawie zawsze istnieje możliwość postawienia namiotu.

W ostatnich dwudziestu latach w bieszczadzkiej bazie noclegowej nastąpiły duże zmiany. Dotyczą one m.in. wielkości, udziału całorocznych miejsc noclegowych, wykorzystania, udziału turystów zagranicznych. Dostosowując się do coraz większych wymagań klientów, gestorzy turystycznej bazy noclegowej podnoszą standard obiektów. Dbają również o wydłużenie sezonu turystycznego.

Wykorzystanie turystycznej bazy noclegowej

W 1985 r. odnotowano na tym obszarze przyjazd 94 971 gości i 285 326 udzielonych noclegów. Do 2000 r. liczba gości wzrosła o 41,6%, a liczba udzielonych noclegów o 52,6%. Wartości dla poszczególnych gmin są jednak bardzo zróżnicowane. Tylko w połowie badanych gmin zaobserwowano wzrost liczby korzystających z noclegów (w tym Baliogród – aż prawie 1250%, Cisna – 116%, Solina – 60% i Czarna – 27%). Podobnie tylko w czterech gminach zanotowano wzrost liczby udzielonych noclegów (w tym Baliogród – aż ponad 1280%, Cisna – 149%, Solina – 76%, Czarna – 72%) (tab. 1).

We wszystkich bieszczadzkich gminach (oprócz Czarnej) zwraca również uwagę spadek stopnia wykorzystania bazy noclegowej. W 1985 r. była ona wykorzystana w 45,2%, zaś w 2000 r. zaledwie w 27,8% (ryc. 1). Miał na to wpływ ponad 280% wzrost liczby całorocznych miejsc noclegowych, podczas gdy udzielono tylko o 52,6 % więcej noclegów.

Ryc. 1. Stopień wykorzystania bazy noclegowej w Bieszczadach Wysokich w 1985 r. i 2000 r.
Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Rocznik Statystyczny...* (1986); *Baza noclegowa...* (2001).

Tab. 1. Wykorzystanie miejsc noclegowych w Bieszczadach Wysokich w 1985 r. i 2000 r.

Gmina/region	Korzystający z noclegów				Udzielone noclegi				Wykorzystanie bazy noclegowej		
	1985		2000		1985		2000		1985 = 100%	2000	
	liczba n	%	liczba n	%	liczba n	%	liczba n	%	%	%	
Solina	24 954	26,3	39 996	29,7	118 691	41,6	209 132	48,0	176,2	38,2	29,7
Lutowiska	27 459	28,9	18 566	13,8	64 244	22,5	46 668	10,7	72,6	59,2	39,7
Lesko	11 462	12,1	10 061	7,5	36 139	12,7	24 569	5,6	68,0	66,4	22,5
Cisna	15 628	16,5	33 769	25,1	34 729	12,2	86 455	19,9	248,9	53,8	17,6
Komańcza	7 535	7,9	4 434	3,3	16 810	5,9	15 828	3,6	94,2	41,6	17,4
Czarna	4 839	5,1	6 168	4,6	9 468	3,3	16 354	3,8	172,7	13,1	30,6
Zagórz	1 539	1,6	526	0,4	2 699	0,9	1 219	0,3	45,2	65,8	19,7
Baligród	1 555	1,6	20 974	15,6	2 546	0,9	35 197	8,1	1 382,4	22,0	11,9
Bieszczady Wysokie	94 971	100	134 494	100	285 326	100	435 422	100,0	152,6	45,2	27,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Rocznik Statystyczny... (1986); Baza noclegowa... (2001)*.

Z bieszczadzkiej bazy noclegowej korzystało w 2002 r. 127 716 gości, w tym załedwie 1836 turystów zagranicznych, co stanowi 1,4% ogółu. Prawie 40% gości nocowało na terenie gminy Solina, a w dalszej kolejności w gminach Cisna (18,5%), Baligród (17%) i Lutowiska (13,7%) (tab. 2).

Tab. 2. Korzystający z noclegów w turystycznych obiektach noclegowych zbiorowego zakwaterowania w Bieszczadach Wysokich w 2002 r.

Gmina/region	Korzystający z noclegów				
	Ogółem		W tym turyści zagranicni		% zagr. do ogółem
	liczba n	%	liczba n	%	
Solina	48 801	38,2	654	35,6	1,3
Cisna	23 666	18,5	225	12,3	1,0
Baligród	21 655	17,0	70	3,8	0,3
Lutowiska	17 502	13,7	584	31,8	3,3
Lesko	8 933	7,0	151	8,2	1,7
Czarna	3 531	2,8	127	6,9	3,6
Komańcza	2 766	2,2	17	0,9	0,6
Zagórz	862	0,7	8	0,4	0,9
Bieszczady Wysokie	127 716	100	1 836	100	1,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Rocznik Statystyczny...* (2003).

Największy odsetek turystów z zagranicy w stosunku do gości ogółem zanotowano w gminach Lutowiska (3,3%) i Czarna (3,6%). W gminach Baligród i Komańcza wynosił on załedwie 0,3% i 0,6%. Obcokrajowcy korzystali głównie z bazy noclegowej gmin: Solina (35,6%) i Lutowiska (31,8%) oraz Cisna (12,3%). W pozostałych pięciu gminach nocowało tylko 20% gości z zagranicy (tab. 2).

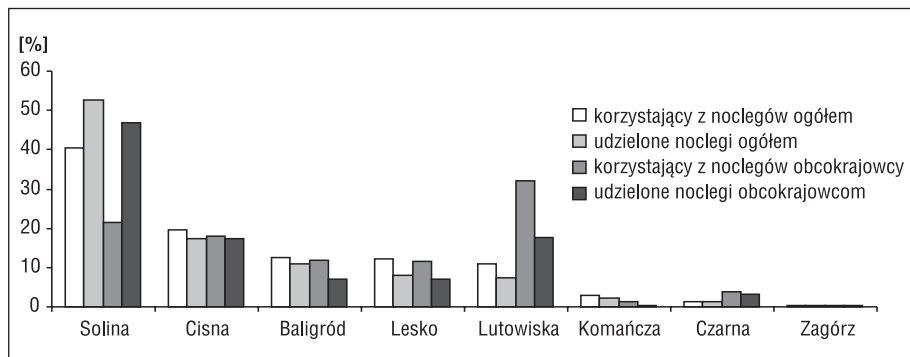
Turyści przebywali w 2004 r. na terenie Bieszczadów Wysokich średnio 3,7 dnia. Najdłzej gościli na terenie gminy Solina (4,9 dnia), najkrócej zaś w gminie Lesko (2,4 dnia). W większości przypadków średni wypoczynek trwał ok. trzech dni. Najdłuzsze pobyty odnotowano w ośrodkach wczasowych (4,7 dnia) i ośrodkach szkoleniowo-wypoczynkowych (4,2 dnia). Krócej przebywano w szkolnych schroniskach młodzieżowych i obiektach hotelowych (2,3-2,6 dnia). Najdłuzsze pobyty w Bieszczadach notowano w ośrodkach wczasowych i ośrodkach szkoleniowo-wypoczynkowych urządzonych na terenie gminy Solina (odpowiednio 5,6 i 5,1 dnia) oraz w tego typu obiektach w gminie Cisna (odpowiednio 4,1 i 5,5 dnia) (tab. 3).

Tab. 3. Średnia długość pobytu w obiektach noclegowych Bieszczadów Wysokich w 2004 r.

Gmina/ region	Średnia długość pobytu (dni) wg rodzaju obiektu						
	Ogółem	Obiekty hotelowe	Szkolne schroniska młodzieżowe	Ośrodki wczasowe	Ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe	Inne	Turyści zagraniczni
Solina	4,9	1,4	2,4	5,6	5,1	4,8	7,1
Czarna	3,6	-	2,3	-	3,3	6,6	2,6
Zagórz	3,3	-	1,2	-	-	4,2	3,6
Cisna	3,3	3,4	2,1	4,1	5,5	3,1	3,2
Baligród	3,3	-	2,2	3,8	-	2,5	2,0
Komańcza	2,9	3,0	2,1	2,9	-	3,5	1,2
Lutowiska	2,6	2,8	2,2	3,2	2,2	2,5	1,8
Lesko	2,4	2,9	2,6	-	1,1	4,5	2,0
Bieszczady Wysokie	3,7	2,6	2,3	4,7	4,2	3,5	3,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Turystyka w województwie...* (2005).

Przeważnie udział korzystających w 2004 r. z bazy noclegowej w poszczególnych gminach były nieco wyższy od wartości odsetków udzielonych osobnoclegów. Wyjątkiem jest gmina Solina, w której z noclegów korzystało nieco ponad 40% wszystkich turystów, ale udzielono przy tym prawie 53% wszystkich osobnoclegów. Świadczy to o dłuższych pobytach gości w ośrodkach położonych nad Zbiornikiem Solińskim (ryc. 2).

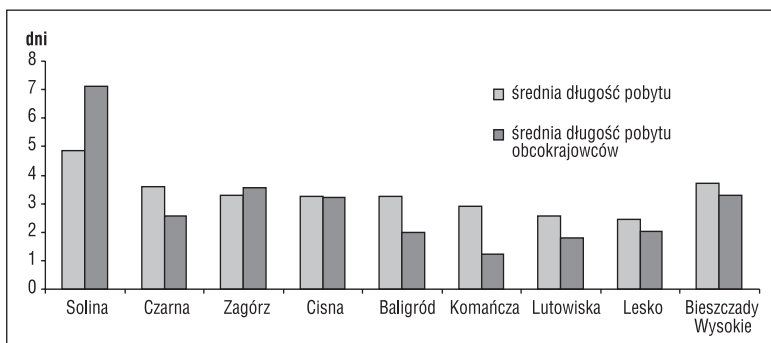

Ryc. 2. Wykorzystanie bazy noclegowej w Bieszczadach Wysokich w 2004 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Turystyka w województwie...* (2005).

W poszczególnych gminach odsetek obcokrajowców korzystających z noclegów jest zwykle nieco wyższy od procentu udzielonych noclegów. Jedynie w gminie Lutowiska można zauważyć wyraźną różnicę w wartościach – 32% korzystających odpowiada tylko 17,5% udzielonych noclegów (ryc. 2). Świadczy to o krótkich pobytach na tym terenie (średnio 1,8 dnia) (tab. 3). Turyści

z zagranicy ograniczali się zapewne jedynie do odwiedzenia najbardziej popularnych i reprezentacyjnych fragmentów Bieszczadzkiego Parku Narodowego.

Ryc. 3. Średnia długość pobytu w obiektach noclegowych Bieszczadów Wysokich w 2004 r. Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Turystyka w województwie...* (2005).

Zupełnie odmienną sytuację notowano w gminie Solina. Korzystającym z bazy noclegowej 21,6% gości odpowiada 46,9% udzielonych noclegów (ryc. 2). Świadczy to o znacznie dłuższych pobytach (średnio 7,1 dnia) nad wodami Zbiornika Solińskiego. Średnio turyści z zagranicy przebywali na terenie Bieszczadów Wysokich 3,3 dnia (tab. 3).

Średnia długość pobytu obcokrajowców w Bieszczadach była w 2004 r. nieco krótsza od średniej długości pobytu turystów ogółem. Między poszczególnymi gminami występowały różnice sięgające do dwóch dni. W gminie Solina zanotowano natomiast dłuższe o 2 dni pobyty turystów z zagranicy (ryc. 3).

Wykorzystanie wiejskiej bazy noclegowej

Szacuje się, że w ciągu roku, w wiejskich kwaterach prywatnych na terenie Bieszczadów Wysokich wypozywa ok. 17 tys. letników z Polski, w tym po ok. 3 tys. wczasowiczów z województw: mazowieckiego i śląskiego, po ok. 1,2-1,8 tys. gości z województw: pomorskiego, małopolskiego, wielkopolskiego i podkarpackiego oraz po ok. 0,7-1 tys. osób z województw: łódzkiego, lubelskiego, zachodniopomorskiego i dolnośląskiego. Pozostałe województwa reprezentowane są znacznie mniej licznie. Ogółem w 2002 r. wszystkim wypozywającym w bieszczadzkich gospodarstwach gościnnych udzielono ok. 136 tys. osobonoclegów.

Szacuje się, że w ciągu roku, w wiejskich kwaterach prywatnych na terenie Bieszczadów Wysokich wypozywa ok. 250 gości z zagranicy, w tym ok. 100 Niemców, po ok. 10-50 Francuzów, Holendrów i Brytyjczyków oraz po ok. 5-10 Czechów, Duńczyków i Ukraińców. Ogółem w 2002 r. udzielono im ponad 2000 osobonoclegów.

Ogółem baza noclegowa turystyki wiejskiej w 2003 r. była wykorzystana w ok. 12%. Wpływ na to miał krótki sezon oraz tendencja do coraz krótszych wypoczynków. Ponadto wielu ankietowanych miało skłonność do zaniżania danych dotyczących liczby udzielonych noclegów w ciągu roku.

Obcokrajowcy byli gośćmi w 79% badanych obiektów. W 11% badanych kwater prywatnych, goście z zagranicy stanowili tylko 1-2% wszystkich gości, a w 2% przypadków – 3-6%. Jedynie w 7% gospodarstw gościnnych stanowili oni 10-15% ogółu letników. Najwięcej obcokrajowców wypoczywa na terenie parków krajobrazowych będących otuliną Bieszczadzkiego Parku Narodowego.

Zarówno Niemcy, jak i Francja (oraz Irlandia) słyną z dobrze rozwiniętej działalności turystycznej na terenach wiejskich oraz z największej liczby gospodarstw agroturystycznych w Europie (Drzewiecki 2002). Być może jest to jeden z powodów, dla których letnicy z Niemiec i Francji dominują wśród obcokrajowców wypoczywających w bieszczadzskich kwaterach wiejskich. Równocześnie magnesem dla gości z Europy Zachodniej są niespotykane nigdzie na tym kontynencie walory przyrodnicze i kulturowe Bieszczadów. Ważnym atutem jest również możliwość wypoczynku na tradycyjnej polskiej wsi i korzystania z jej wyjątkowych uroków. Niebagatelne znaczenie ma też czynnik finansowy – wypoczynek w Polsce nie jest dla nich drogi.

Według M. Drzewieckiego (2002) jedną z cech polskiej turystyki wiejskiej jest ukierunkowanie na turystów niemieckich. Powodem jest wysoka opłacalność. Są oni dla kwaterodawców z Polski klientami, którzy są w stanie bez targowania zapłacić wysoką cenę, która mogłaby być za wysoka dla większości krajowych turystów.

Bardzo zróżnicowana jest długość pobytu gości w wiejskich kwaterach prywatnych. 12% z nich przyjeżdża na krótki wypoczynek, trwający nie dłużej niż trzy dni. Prawie połowa letników (49%) przybywa na 4-7 dni, a 36% – 8-14 dni. Tylko 3% gości spędza w gospodarstwie gościnym więcej niż dwa tygodnie. Bywają i tacy, którzy goszczą miesiąc, a nawet dwa na jednej kwaterze. Najczęściej są to osoby blisko zaprzyjaźnione z właścicielami. Traktuje się ich wtedy nie jako zwykłych gości, a raczej jak rodzinę. Inaczej wygląda również rozliczenie finansowe. Według gestorów wiejskiej bazy noclegowej w Bieszczadach od kilku lat można zaobserwować tendencję do coraz krótszych pobytów w gospodarstwach gościnnych.

W Bieszczadach Wysokich można zauważyć tendencję do wydłużania sezonu turystycznego. Właściciele kwater przystosowują pokoje do przyjmowania gości również w chłodnej porze roku. Przygotowywana jest również zimowa oferta turystyczna (wyciągi narciarskie, trasy narciarstwa biegowego, kuligi). Organizowane są też imprezy turystyczne – np. wyścigi psich zaprzęgów. Jest to bardzo korzystne zjawisko, pozwalające lepiej wykorzystywać miejsca noclegowe. Rolnicy mogą zimą poświęcić więcej czasu swoim gościom. Korzystają na tym również letnicy. Poza sezonem turystycznym ceny są niższe, a gości nie ma tak wielu, jak w czasie wakacji. Pozwala to zorganizować wypoczynek mniejszym kosztem i w bardziej komfortowych warunkach.

Zakończenie

Największa część bieszczadzkiej bazy noclegowej znajduje się w otoczeniu Zbiornika Solińskiego. Zlokalizowane są tam zarówno obiekty duże – liczące po kilkaset miejsc noclegowych, jak i mniejsze, wchodzące w skład wiejskiej bazy noclegowej, w tym gospodarstwa agroturystyczne.

Znaczny jest udział pokoi gościnnych i gospodarstw agroturystycznych. Większość z nich powstała z końcem lat dziewięćdziesiątych, ale w dalszym ciągu tworzone są nowe miejsca noclegowe. Brak oficjalnych danych statystycznych na temat wielkości i wykorzystania tego rodzaju bazy noclegowej zmusza do prowadzenia szczegółowych badań terenowych.

Zapewne w przyszłości baza noclegowa w Bieszczadach ulegnie niewielkiemu rozproszeniu. Jednak w dalszym ciągu głównymi magnesami przyciągającymi turystów będą Bieszczadzki Park Narodowy i Zbiornik Soliński. Utrzyma się również tendencja do tworzenia całorocznej bazy noclegowej, a tym samym do wydłużenia sezonu turystycznego. Spowoduje to lepsze wykorzystanie bieszczadzkiej bazy noclegowej (szczególnie w gospodarstwach agroturystycznych i innych wiejskich kwaterach prywatnych).

Coraz wyższy standard obiektów noclegowych oferowanych letnikom może wpłynąć na zwiększenie liczby obcokrajowców wypoczywających w Bieszczadach Wysokich. Aby do tego doszło, Bieszczady muszą się jednak zmienić pod wieloma względami. W szczególności brakuje odpowiedniej liczby obiektów gastronomicznych o zadowalającym standardzie. Problemem jest również słaba znajomość języków obcych wśród gestorów bazy noclegowej. Bieszczady nie mogą również wiele zaoferować letnikom wypoczywającym podczas złej pogody.

Literatura

- Baza noclegowa w województwie podkarpackim w 2000 r.*, 2001, Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Rzeszów.
- Burghardt A., 1997, *Bieszczady Władysława Krygowskiego*, Wierchy, 62. 37-52.
- Drzewiecki M., 2002, *Podstawy agroturystyki*, Oficyna Wyd. Ośrodka Postępu Organizacyjnego, Bydgoszcz.
- Krygowski W., 1939, *Gospodarka turystyczna w Karpatach*, Wiadomości Ziem Górskich, 6, 2-6.
- Rocznik Statystyczny województwa krośnieńskiego 1986*, Wojewódzki Urząd Statystyczny w Krośnie, Krosno.
- Rocznik statystyczny województwa podkarpackiego 2003*, Wojewódzki Urząd Statystyczny, Rzeszów.
- Szpara K., 2005, *Wybrane problemy rozwoju turystyki wiejskiej w Bieszczadach Wysokich*, [w:] Z. Kryński, E. Kmita-Dziasek (red.), *Turystyka wiejska a rozwój i współpraca regionów*, Prace Naukowo-Dydaktyczne Państwowej Wyższej Szkoły Zawo-

dowej w Krośnie, Zeszyt 15, Materiały Sesji Naukowej zorganizowanej w ramach XI Ogólnopolskiego Sympozjum Agroturystycznego, Iwonicz-Zdrój, 27-29 września 2005, Krosno, 127-138.

Turystyka w województwie podkarpackim w 2004 roku, 2005, Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Rzeszów.

Zarzycki K., 1999, *25 lat Bieszczadzkiego Parku Narodowego (1973-1998) – trudne początki*, Roczniki Bieszczadzkie, 7, 17-36.